

JÓZSA MÓNIKA

KÖZÖNSÉGNEVELÉS – KÖZÖSSÉGFORMÁLÁS – NEMZETÉPÍTÉS

GONDOLATOK KODÁLY ZOLTÁN RÓL SZÜLETÉSÉNEK 135.,
HALÁLÁNAK 50. ÉVFORDULÓJA KAPCSÁN

A 2017-es év Kodály-jubileuma számos nagyszabású hangverseny, műveltségi vetélkedő, zenepedagógiai konferencia és egyéb zenei rendezvény szervezésére ösztönözte Kodály Zoltán tisztelőit. A világ különböző tájain szervezett rendezvények kapcsán felmerül a kérdés, vajon mit jelent nekünk, felvidéki magyaroknak a világ nagy géniusza ma. Ismerjük-e kellőképpen az örökséget, amit ránk hagyott, a kompozíciók sokaságát, a hatalmas életművet? Ismerjük-e kellőképpen őt magát, az Embert, a Magyarot? Értékeljük-e népzene kutató munkásságát, számon tartjuk-e, követjük-e zenepedagógiai és erkölcsi útmutatásait? Hiszen innen indult, közülünk. A mi vidékünkéről.

Kodály Zoltán Kecskeméten született ugyan, de mivel pár hónapos korában szülei elköltöztek onnan, Kecskemétről semmi emléke nem maradt, sem a Duna melléki Szobról, ahol ugyancsak aránylag rövid ideig tartózkodtak. A Kodály család 1885-ben költözött Galántára, a jövődöbéli zenészt itt érte az első zenei benyomások, melyről

több műve és személyes vallomása is tanúskodik. 1892-ben a család Galántáról Nagyszombatba költözött, ez a város lett Kodály életének második jelentős állomása. A Katolikus Érseki Főgimnázium diákjaként már tudatosan fordult a zene tanulmányok felé. Sokrétű zeneszerzői munkásságának egy-egy ága már a nagyszombati diákevek idején gyökeret eresztett. Az első zeneszerzői szárnypróbálgatások és a sokféle gyakorlati zenei tevékenységen túl itt ismerkedett meg a zenekari hangzással, itt foglalkozott először tudatosan a népdallal,¹ de talán a legfontosabb a kíséret nélküli a cappella kórusművekkel való közeli kapcsolata, hiszen ez a műfaj később a zeneszerző alkotásainak igen jelentős területévé vált.

Számos adatot ismerünk a nagyszombati diákevekből, én most a gimnazista fiatalember személyiségét szeretném közelebb hozni az épp idén 20 éve elhunyt bencés szerzetes-tanár, dr. Nádasi Alfonz emlékei nyomán. Az ifjú Kodály diaktársai közt is tiszteltek és megbecsülésnek örvendtek. Nádasi Alfonz² Pannonhalmán,

a szeretetotthonban kérdezősködött Kodályról a már idős rendtársak, volt nagyszombati diákok körében. Az ő közlése szerint a régi iskolatársak „nem ismertek még egy olyan diáktársat, akinek ekkora tekintélye lett volna, mint neki.” (Nádasi, 2000, 74). Az akkoriban szokásban lévő megszólításakor a vezetéknevhez hozzáadott „úr” helyett ennek a szlovák megfelelőjét, a „pán” szót használták, vezetéknev nélkül. „Nemcsak a kisdiakok nevezték Pánnak, hanem osztálytársai is mindig csak így: „Pán”. Még diplomájuk megszerzése után is, az érettségi találkozókon is, mindig csak így mondták: 'Szervusz Pán!' Annyira bennük maradt a diákkori megbecsülés, hogy el sem tudtak képzelni más megszólítást öregkorukban sem.” (Nádasi, 2000, 74). Dr. Nádasi szerint ez oda vezethető vissza, hogy Kodály – nem törődve az idősebbeket megillető „előjogokkal” – segítette a szlovák származású kisdiakok magyar környezetbe való beilleszkedését. Ő maga nem tanult meg szlovákul Nagyszombatban. Később, amikor a zoborvidéki gyűjtései

során szüksége volt a szlovák nyelvre, könyvből sajtótította el a kívánt szintű nyelvtudást (Kodály, Vt. 3, 2007, 497).

A továbbiakban a zeneszerző pályafutását illetően inkább a zenepedagógus, a nemzetnevelő személyiségére szeretnék fókuszálni.

A húszas évek második felében Kodály figyelme egyre inkább a kórusmuzsika, főleg a gyermekkarok felé irányult, és bár az inspiráció a véletlen műve,³ az e téren kifejtett alkotó tevékenység nagyon is tudatos. Kodály felismerte ugyanis a szak-zenészképzés és a közönségnevelés egymásra utaltságát. A feladat szinte jelmondatzerű tömör megfogalmazását az 1929-ben írt *Gyermekkarok* című tanulmányában közölte: „Nekünk tömegeket kell a zenéhez vezetni. [...] Az állam hiába tart fenn operát, koncertet, ha nem jár bele senki. Olyan közönséget kell nevelni, amelynek életszükséglet a magasabb rendű zene. A magyar közönséget ki kell emelni zenei igénytelenségéből. Ezt pedig csak az iskola kezdeheti el.” (Kodály, Vt. 1, 2007, 42, 45).

Kodály a gyermekkarokban és általában a kóruséneklésben látta a lehetőségét annak, hogy az aktív zenélés gyakorlatán keresztül értő közönség nevelhető, és ami talán még fontosabb, az értékes művészi zenén felnövekvő generáció kiemelhető a szellemi igénytelenség ingoványából.

A néphagyományon alapuló gyermekkarok sorát a *Villő és a Túrót eszik a cigány* (1925) nyitotta, de a további kompozíciók is mind szövegükben, mind zenéjükben a gyermekek világából sarjadtak, a gyermeklélek derűjét tükrözték. A nagyszerű kórusművek nyomában az ifjú előadók, az éneklő gyermekcsereg tábora is gombamód szaporodott. Újabb és újabb kórusok alakultak nemcsak Budapesten, hanem szerte az országban. Egyre több vidéki városban rendeztek kórushangversenyeket, „Kodály gyermekkari esteket”. Néhány év leforgása alatt a gyermekkarok munkája s a bemutatkozó hangversenyek mozgalommá erősödtek, az Éneklő Ifjúság⁴ mozgalommá izmosodott. A gyermekkarok mellett a felnőtt énekesekre is gondja volt a zeneszerzőnek. Alkotóműhelyéből egész kórusirodalom került ki mind a vegyeskarok, mind pedig a női-, illetve a férfikarok részére. Néhány példa a sok közül: vegyeskarok: *Mátrai képek* (1931), *Öregek* (1933), *Jézus és a kufárok* (1934), *Liszt Ferenchez* (1936), nőikarok: a *Hegyi éjszakák* öt

szöveg nélküli darabja (I. 1923, II – IV 1955–56, V 1962), *Négy olasz madrigál* (1932), *Ave Maria* (1935), *A 150. genfi zsoltár* (1936), férfikarok: *Karádi nóták* (1934), *Huszt* (1936), *Felszállott a páva* (1937), *Isten csodája* (1944). A kórusművek születésével párhuzamosan a zeneszerző számos prózai írása látott napvilágot, melyekben a kóruskultúra népszerűsítésével, a kórusmuzsika nemzetnevelő feladataival foglalkozott, ráirányítva a figyelmet az iskolai énekképzés hiányosságaira.

Munkatársaival és tanítványaival négy évtizedes rendkívül átgondolt nevelőmunkával egy énekközponturna zeneoktatás gyakorlatát szervezte meg a legkisebb (óvodás) korosztálytól a profi szakzenészképzésig. Ezt a zeneoktatást, amihez maga Kodály számos énekközponturna komponált, tanulmányt írt, útmutatást adott, nevezte el a zenepedagógia (nem ő maga!) Kodály-módszernek. Ma a világ számos országában a Kodály-koncepció szerint oktatják a zenét. Nekünk, magyaroknak ez az egyedüli időt álló valótánk – jegyezte meg sok évvel ezelőtt egy néhai kollégánk.

A cél tehát mindenekelőtt az igényes zene iránti érdeklődés felkeltése volt, a zenei ízlésformálás megalapozása és a léleknevelő emberformálás. A kodályi zenepedagógia ide vonatkozó hármass pillére: az értékes zenei anyag, a zeneértő közönségnevelés és a nemzetnevelés. Mindhárom tézissel kapcsolatban számos Kodály-írásban találunk köbe vésett keménységű utalásokat, gyakorlati útmutatást. Ezek közül most a nemzetnevelésre vonatkozóan álljon itt néhány példa. A *Zene az ovodában* c. 1941-ben megjelent tanulmányában a következőket írta: „Ovodáskorban a magyarság tudat alatti elemeinek beültetése, lassú kifejlésztése a feladatunk. Magyar mivoltunk épületének mintegy a föld alatti alapjait kell itt lerakni. [...] A tudat alatti magyarság első talpköve a nyelv. [...] második talpköve a zene. Óvodában talán még fontosabb a nyelvnél is.” Az írás sorait továbbolvasva olyan gondolatokkal szembesülünk Kodály megfogalmazásában, amelyek itt, nálunk, Felvidéken különösen aktuálisak napjainkban is. Az iskolai beíratások időszakában a magyar iskolát népszerűsítő pedagógusok, intézményvezetők bátran a zászlajukra tűzhetnék: „A tudat alatti nemzeti vonások legjobb megalapozója a néphagyomány, elsősorban játék- és gyermekdalaival.

Ezekben van ugyan, ami közös Európa népeivel, de van különbség is. Látjuk a különbséget, ha tavaszi napokon nyilvános sétatereken megfigyeljük, hogyan veri bele magyarnak született gyermekekbe az idegen nevelő a maga nyelve és zenéje tudat alatti elemeit. Az ilyen gyermek váltott lelkű lesz, magyarul beszélni és érezni egész életében nem tud. Ha felnőtt, s családja révén vezető helyre kerül, nem érti a magyarnak sem nyelvét, sem lelkét. Nincs aki e szülőket felvilágosítaná, mit követnek el gyermekük ellen: kirekesztik a nemzeti közösségből. A lélek alaprétegét nem lehet kétféle anyagból lerakni. Anyanyelve csak egy lehet az embernek, zeneileg is. Akit kettőben nevelnek, egyiket sem tudja.” (Kodály, *Zene az ovodában*, Vt. 1, 2007, 95)

Néhány évvel korábban, 1937-ben, az *Énekes játékok* c. cikkében írta: „A nevelésnek oda kell törekednie, hogy ez a szó: „magyar vagyok“, minél gazdagabb tartalmat, minél több életet, szint jelentsen mindenkinek egyénileg is, különben vajmi könnyen üres frázissá szárad.” (Kodály Vt. 1, 2007, 63) Bartók ezt nyilatkozta róla a „Magyar népzene és új magyar zene” (angolul: „The Folk songs of Hungary”, *Pro Musica*)⁵ c. cikkében, 1928-ban: „Ha azt kérdezik tőlem, mely művekben ölt testet legtökéletesebben a magyar szellem, azt kell rá felelnem, hogy Kodály műveiben. Ezek a művek: hitvallomás a magyar lélek mellett. Külső oka ennek az, hogy Kodály zeneszerzői tevékenysége kizárólag a magyar népzene talajában gyökerezik. Belső oka pedig Kodály rendíthetetlen hite és bizalma népének építő erejében és jövőjében.”

Kodály tehát zeneszerzőként, tudósként, nevelőként egész életében azon fáradozott, hogy népének a csaknem feledésbe merülő értékeit közkinccsé téve, az általános és magas zenekultúra alapjait rögzítve hozzájáruljon az átlagemberből zeneileg művelt, a tömegeből közönség, értékes zenét igénylő közönség – közösség formálódásához. Olyan közösség, amely büszkén felvállalja saját nemzeti értékeit.

Befejezésül Eösz László a zeneszerzőről írt gondolatait idézem a *Kodály Zoltán élete képekben és dokumentumokban* c. kiadványból.⁶ „Népét szolgálta egész életében. Tette ezt azért is, mert meg volt győződve arról, hogy így szolgálja legjobban az egész emberiséget. Küldetésének tekintette, hogy hazájában minél nagyobb tábort szervezzon a magas művészetnek, a világ-

ban pedig minél több hívet szerezzen a magyar zenének.”

Nos, ebben is követendő példát mutatott mindnyájunknak. Szolgálat, saját közösségünk, nemzetünk iránti hűség, elkötelezettség, erkölcsi tartás, felvállalás. Tenni a dolgunkat, ki-ki a saját működési területén lehetőségeinkhez és tehetségünkhöz mérten hittel, bátorsággal, kellő szakmai tudással. Nekünk, felvidéki magyaroknak Kodály Zoltán élete és munkássága ebben mindenképpen példaképünk kell legyen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CS. VARGA, I.: Az élet hidjának pillérei: a hit és a magyarság. In: Nádasi A.: *Mi mindenre emlékezett Kodály*. Miskolc: Felsőmagyarország Kiadó, 2000.
- EÖSZE, L.: *Kodály Zoltán élete képekben és dokumentumokban*. Budapest: Zeneműkiadó, 1982.
- EÖSZE, L.: *Kodály Zoltán életének krónikája*. Budapest: Editio Musica, 2007.
- KODÁLY, Z.: *Visszatekintés (1. kötet)*. Összegejtött írások, beszédek, nyilatkozatok. Bónis F. (szerk.): Budapest: Argumentum, 2007.
- KODÁLY, Z.: *Visszatekintés (3. kötet)*. Hátrahagyott írások, beszédek, nyilatkozatok. Bónis F. (szerk.): Budapest: Argumentum, 2007.
- NÁDASI, A.: *Mi mindenre emlékezett Kodály*. Miskolc: Felsőmagyarország Kiadó, 2000.

JEGYZETEK:

¹ Tanulmányozta a Limbay-, Káldy-, Bartalus-féle népdalgyűjteményeket, de osztálytársaitól is gyűjtött szlovák népdalokat (Eősze, 2007, 18).

² Dr. Nádasi Alfonz (1909-1997) bencés, görög-latin szakos tanár és zeneakadémiát végzett énektanár volt. Egyházzenei tanulmá-

nyokat is folytatott. Kodály bizalmas barátja, munkatársa, lelki-szellemi vezetője. 1937-ben kezdődő kapcsolatuk 1940-től rendszeressé vált. Hetente, gyakran három-négy alkalommal is, két-három órán keresztül együtt olvasták a görög, latin klasszikusokat, a Szentírást. Ő temette Kodály első feleségét, Emma asszonyt és Kodályt is. (Cs. Varga, 2000)

³ 1925 februárjában a Wesselényi utcai polgári fiúiskola Borus Endre vezette kórusának Psalmus-próbáján a Mestert elbűvöli a frissen csengő gyermekhangok üde hangszíne, a gyermekek fogékonysága, lelkesedése, romlatlan ízlése. Elhatározza, hogy valamit komponál a számukra. Így születik a *Villó*-val és a *Túrót eszik a cigány*-nyal kezdődő gyermekkari kompozíciók sokasága. (Eősze, 2007, 110)

⁴ Az első „hivatalos” Éneklő Ifjúság címmel rendezett hangverseny 1934. április 28-án volt a Zeneakadémián. Ezen az esten tizennégy iskola ezeröttszáz diákja énekelt Kodály kórusműveit. (Eősze, 2007, 158) Az országos méretűvé terebélyesedő Éneklő Ifjúság mozgalom hátterében Bárdos Lajos és az általa, valamint kollégái (Kerényi György, Kertész Gyula) által alapított Magyar Kórus Lap- és Zeneműkiadó állt. A Kodály által is támogatott kórustalálkozó célja az éneklés közös élményének megszerettetése, Kodály pedagógiai elveinek széleskörű terjesztése volt. A magyar iskolaügy szocialista átszervezése következtében 1948-ban megszüntetett Éneklő Ifjúság mozgalom 1978 után újjászerveződött. Napjainkban a KÓTA (Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége) szervezi és koordinálja az Éneklő Ifjúság mozgalmát Magyarországon, lehetőséget adva a kórusok verseny jellegű megmérettetésére is.

Forrás: <http://www.bacstudastar.hu/eneklo-ifjusag>, http://www.kota.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=20&Itemid=55

⁵ Eősze László: Kodály Zoltán élete képekben és dokumentumokban, Zeneműkiadó Budapest, 1982, 6.

⁶ Uo.

„Hogy a magyar nem szeret egyesülni: oly végzetes nemzeti hiba, aminek javítására minden eszközt meg kell ragadni.” (Kodály Zoltán)

Nagy örömmel vettem tudomásul a lap szerkesztőségének elhatározását, miszerint a folyóirat decemberi számát – a Kodály-év kapcsán – Kodály Zoltán emlékének szenteli. Az pedig, hogy az én írásomat is várják, felettébb megtisztelő számomra.

Végzetes „nemzeti hibánk” javítására Kodály Zoltán, (szerintem) minden idők legkiválóbb magyar nevelőinek egyike, a magyar lélek legjobb ismerője, elsősorban példaértékű életvitelével, hatalmas zengő életművével és nem utolsósorban írásaival mutatott utat.

A *Visszatekintés* címmel megjelent művében írta: „1914-ig minden nyarat külföldön töltöttem. Aztán 13 évig egyet sem. Mikor újra kezdtem kijárni, a határon mindig megjelent előttem egy mezítlábas rongyos gyereksereg, egyik-másik hajdani galántai iskolatársam arcvonásaival. Kórusban kiáltották: «Ne hagyj itt bennünket...» Ezek hoztak vissza mindannyiszor, hiába csábított művelt országok könnyebb, nyugalmasabb, szebb élete. Ezek tartották bennem a hitet, hogy mindnek ellenében itthon is kell és lehet ilyen életet teremteni.” Másutt – legjobb barátjára, legközelebbi munkatársára, Bartók Bélára vonatkoztatva – ezt írta: „... feltetzett előttünk, egy a népből újjászületett művelt Magyarország képe. Ennek megvalósítására rászántuk életünket.” Bartók pedig így méltatta Kodályt: „... nem azért becsülöm Kodályt, mint a legjobb magyar zenészt, mert a barátom, hanem azért lett barátommá, mert (...) a legjobb magyar zenész. (...)”

A nagyszombati, a vidéki ifjú, Kodály Zoltán 1900 őszén került Budapestre tanulni a Zeneakadémiára, a bajor Koessler János zeneszerzés osztályába, a tudományegyetem magyar-német szakára... Mi több, Eötvös-kollégista lett. Benyomásait később így